

СВОЄРІДНІСТЬ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У ШЛЮБНІЙ МОТИВАЦІЇ

У статті розглянуті теоретичні аспекти мотивів вступу у шлюб. Підходи багатьох авторів та науковців до проблеми визначення мотивацій в особистостей, що вирішили укласти шлюб. Розглянуті аспекти такого мотиву створення сім'ї, як любов. Розкрито поняття «духовності», подано перелік характеристик рис особистості, в яких виявляється її духовність.

Ключові слова: *мотив, шлюбні мотиви, шлюб, любов, духовність.*

The article deals with theoretical aspects of the motives for marriage. Approaches of many authors and researchers to the problem of determining motivation of individuals who have decided to create a marriage. Aspects of such a motive a family, like love. A concept to “spirituality” is exposed, the list of descriptions of lines of personality, its spirituality appears in which, is given.

Keywords: *motivation, motives of marriage, marriage, love, spirituality.*

Постановка проблеми. Молодість – це вік яскравих, забарвлених почуттів та кохання. Багато факторів сприяють вибору супутника для подальшого сімейного життя. Серед них можна виокремити: психологічні, соціальні та фізіологічні. На цей вік припадає період найбільшої сексуальної активності особистості, у цей період більшість людей уперше одружуються, та це також час, коли організм жінки найкраще пристосований до народження здорової дитини.

Сучасна молодь повна життєвих сил та енергії, активно приступає до здійснення свого життєвого задуму та реалізації поставлених цілей. У молодому віці найбільш інтенсивно проходять процеси нових знайомств та спілкування, найбільш легко встановлюються та розвиваються стосунки дружби та кохання.

Через наявність наведених фактів ми зацікавилися мотивами вступу до шлюбу, які змушують наважитись на такий серйозний і відповідальний крок у житті сучасної молоді.

Різноманітні аспекти готовності молоді до сімейного життя стали предметом вивчення сексологів, психологів, педагогів. Медико-психологічні аспекти вступу до шлюбу є найбільш поширеними і представленими в науковій літературі. Цій проблемі присвячені дослідження Л. Богдановича, І. Горпінченка, Д. Тсаєва, В. Кагана, Д. Колесова, І. Юнди та ін. [4, с.13]. Морально-педагогічні проблеми готовності молоді до сімейного життя розглядалися В. Бойко, Є. Ільїною, М. Стельмаховичем, В. Сухомлинським, В. Чудгновським та ін. [9, с.91]. Формування статевої свідомості, ідентичності та їх ролі у психологічній готовності до шлюбу досліджували О. Васютинський, Т. Говорун, І. Кон, Л. Мороз та ін. Зміст та форми статевого виховання висвітлені у працях М. Боришевського, Т. Говорун, Д. Ісаєва, В. Кагана, І. Кона [10, с.23]. Соціально-педагогічні, етичні питання підготовки молоді до сімейного життя, а також компетентності психологічної готовності до створення сім'ї розкривались у працях Т. Афанасьєва, М. Алексеєвої, Т. Буленко, Т. Гурко, І. Дубровіної, Д. Немировського [1, с.43].

Результати теоретичного аналізу. В даний час відносно сім'ї в суспільстві складається парадоксальна картина. З одного боку, результати численних досліджень говорять про те, що сім'я - одна з найважливіших життєвих цінностей сучасних українців, набагато більш значуща ніж, наприклад, цікава робота, матеріальне благополуччя, успіхи у професійній діяльності. З іншого боку, сім'я - одна з найбільш неблагополучних, кризових сфер життя сучасних українців. Це проявляється в нестійкості шлюбів, дезорганізації спілкування в сім'ї та соціалізації дітей. Постійно збільшується кількість чоловіків і жінок середніх віків, які могли б вступити в шлюб, але не мають можливості знайти собі супутника життя згідно своїм очікуванням. За даними соціологічного дослідження, приблизно п'ята частина сучасних підлітків і юнаків практично знаходиться в постійному конфлікті зі своїми

батьками, причому кількість конфліктів збільшується у міру просування від молодшого підліткового до юнацькому віку.

Дослідження Л.В. Смагіної показує, що ціннісні орієнтації сучасного подружжя сильно змінилися в порівнянні з минулим. Якщо століття тому в шлюбних відносинах були присутні поняття моралі, ідеї, соціальної рівності, боргу, жертвності, то сьогоднішні сім'ї, які звертаються за психологічною допомогою, піднімають на щит справедливий розподіл заходів участі в господарсько-побутових і виховних клопотах, виконання подружнього обов'язку та незадоволеність в сфері сексуальності [4, с.98].

А.І. Антонов і В.А. Борисов, а також Н.Г. Марковська бачать причину кризи сім'ї в тому, що більшість людей в наш час хочуть задовольняти свої духовні потреби (прагнення до актуалізації свого "Я", до саморозвитку та самовдосконалення) не всередині родини, а поза нею. Якщо слідувати цій логіці, то подружжя з неблагополучних сімей повинні досягати великих успіхів у поза сімейних сферах, задовольняючи там потреби в самоактуалізації та саморозвитку. Але ми знаємо, що в більшості неблагополучних сімей цього не відбувається [11, с.24].

Ціннісні орієнтації виникають щоразу при "зустрічі" певного рівня потреб і певного рівня ситуацій їх задоволення. Тому, визначаючи підставу для класифікації ціннісних орієнтацій, розумно виходити з тієї чи іншої класифікації людських потреб. В.А. Отрут, спираючись на класифікацію потреб, запропоновану Г.Г. Дилигенским, робить акцент на тому, з якою соціальною групою та чи інша людина найбільшою мірою ототожнює своє існування. На першому місці стоїть ототожнення з потребами свого "Я", далі йдуть потреби найближчого сімейного оточення, потім потреби численних контактних груп і колективів (відповідно різноманітних галузей виробничої і позавиробничої діяльності) і, нарешті, потреби цілісної соціальної системи (наприклад, людства в цілому) . Розвиток особистості В.А. Ядов ототожнює саме з проходженням цього ланцюжка, в силу чого потреби людського "Я" все більше збагачуються. З точки зору цієї парадигми, ціннісні орієнтації, пов'язані з залученням в сферу праці, виявляються протиставленими ціннісним

орієнтаціям, пов'язаними з залученням в сімейно-побутову активність. При цьому само собою виходить, що "сімейно-побутова активність" однозначно ототожнюється з "діяльністю по споживанню матеріальних і духовних благ", а виробництво того й іншого виноситься за межі сім'ї. Це абсолютно не відповідає відстоюванню нами погляду на сім'ю як на активного суб'єкта виробництва якщо не матеріальних, то духовних благ. Найбільш близька нашому розумінню класифікація базисних потреб людини, запропонована П.В. Симоновим [12, с.305]. Виходячи з неї, можна умовно виділити три групи ціннісних орієнтацій, в основі яких лежать:

1. вітальні ("біологічні") потреби - в їжі, воді, сні, температурному комфорті, захисті від зовнішнього шкідливого впливу і т.д. У цьому випадку цінності являють собою безліч "матеріальних квазинеобхідностей" в одязі, житлі, техніці і т.д.;

2. аффіліативні потреби - приналежність до певної соціальної групи і прагнення займати певне (не обов'язково основне) місце в ній, користуватися прихильністю і увагою оточуючих, бути об'єктом їх поваги і любові;

3. духовні потреби - пізнання навколишнього світу і свого місця в ньому, сенсу і призначення свого існування, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення, альтруїзм.

У шлюбних стосунках найбільш повно реалізуються цінності любові, дружби, товарищкості. Шлюб — це історично обумовлена, санкціонована суспільством форма відносин між чоловіком і жінкою, яка встановлює їх взаємні права й обов'язки. Головна ознака шлюбу — суспільна санкція статевого спілкування. Залежно від інтересів суспільства шлюб може виступати у моральній, правовій, релігійній та інших формах. Сучасний шлюб базується на добровільному єднанні, визнанні рівних прав чоловіка і жінки. Шлюб і кровна спорідненість є основою і фундаментом сім'ї [13, с.75].

Шлюб традиційно виконує низку соціальних функцій. Головними з них є такі: продовження роду (репродуктивна функція), виховання дітей, піклування про старших, ведення домашнього господарства, організація дозвілля, рекреативна функція тощо. За сучасних умов (переходу до ринкових відносин)

пріоритетну роль починають відігравати такі функції шлюбу: господарчо-виробнича, або економічна, та функція накопичення капіталу.

Виділяються економічні, правові й моральні основи шлюбних стосунків. Єдність любові, дружби, обов'язку, відповідальності, подружньої вірності, поваги чоловічої і жіночої гідності складають моральну основу шлюбних стосунків і відіграють важливу роль у збереженні і зміцненні сім'ї протягом усього життя подружжя. Взаємна любов, взаєморозуміння, відповідальність, довіра, постійна взаємоповага — гаранті тривалості й стійкості сімейних стосунків. Сімейне щастя — не дар богів і не доля, воно створюється спільними зусиллями усіх членів сім'ї, та, перш за все, подружжя, і потребує не лише любові (кохання), а й дисципліни, здатності знаходити компроміси, розвинутого почуття сімейного обов'язку. Слід пам'ятати, що сімейне життя — це постійне самовиховання і самовдосконалення кожного учасника сімейного колективу. Отож моральна цінність сім'ї полягає у тому, що в ній задовольняються різноманітні потреби людини: у дружбі, любові, турботі, материнстві, батьківстві, різнобічному спілкуванні тощо [3, с.115].

Сім'я є одним з головних соціальних інститутів соціалізації індивіда. У ній формується система суспільних і групових цінностей, передається соціальний досвід, закладаються основи індивідуальності, унікальності особистості. У сімейному мікросередовищі виробляються уявлення людини про стосунки між чоловіком і жінкою, між поколіннями (батьків і дітей), формуються суспільні й особистісні ідеали, засвоюються моральні норми, оцінки та принципи, етикетні зразки поведінки. Моральні стосунки в сім'ї, що базуються на любові, духовній близькості й чуйності, піклуванні, відповідальності, сімейному обов'язку, взаємній повазі, є передумовою збереження і зміцнення морального клімату в суспільстві. Шкоди сім'ї завдають такі морально-психологічні властивості особистості, як егоцентризм, грубість, утриманство, алкоголізм тощо. Отже, моральна цінність товариських, дружніх, любовних, шлюбно-сімейних стосунків полягає в тому, що реалізовані в них моральні ідеали, принципи, вимоги духовно возвеличують особистість і зміцнюють моральний потенціал суспільства [2, с.316].

Сім'я - соціальна група, провідна діяльність якої - збереження, розвиток і передача наступним поколінням саме духовних ціннісних орієнтацій. Авжеж, не виключено і те, що сім'я може зберігати, розвивати і передавати іншим поколінням і не духовні ціннісні орієнтації. Але в такому випадку процес соціалізації значно ускладнюється: діти легко відкидають ті позитивні не духовні цінності, якими батьки таки дорожать; їх поведінка починає визначатися примітивними егоїстичними потягами, а не прагненням до позитивних цінностей; вони легко розтрачують те, що батькам вдалось накопичити. Сім'я - місце, де накопичується і реалізується соціально-виховний потенціал [8, с.425].

Духовні ціннісні орієнтації повинні передувати шлюбу або зароджуватися вже на перших етапах шлюбу. Як зазначає В.А. Сисоенко, після укладення шлюбу повинно відбутися поступове злиття двох "Я" - чоловіка і дружини, ототожнення потреб, інтересів, бажань, намірів. Кращий варіант той, в якому досягається максимально можливе злиття інтересів і потреб. Позитивну роль в цьому процесі відіграють готовність подружжя відкрито обговорювати виникаючі розбіжності і бажання шукати компроміс; негативну - установка на маніпулювання чоловіком, що припускає відмову від щирості в стосунках і вироблення витончених методів впливу на нього з метою підпорядкувати собі і тим самим здобути перемогу. Якщо з якихось причин інтереси і бажання не стають загальними, автономність двох "Я" зберігається, то шлюб стає конфліктним і нестійким [6, с.213].

В.А. Сисоенко вказує, що хоча більшість шлюбів в наш час зароджується по любові, любов ця часто егоїстична: іншого люблять за те, що він потрібен, без нього неможливо задоволення якихось життєво важливих потреб, тобто люблять швидше за все самого себе, а не об'єкт любові. На думку І.Ф. Дементьєвої, егоїстичні установки молодого подружжя (коли на першому місці стоять власні бажання та інтереси) пов'язані з певними особливостями виховання в сучасному суспільстві. Батьківська опіка стала надмірною. В умовах порівняно високого матеріального добробуту відійшла в минуле

економічна необхідність участі дітей у домашній праці. Виховання не переслідує мети прищепити дитині трудові навички, навпаки, йде активний пошук "чистої роботи", "вищої освіти" для дітей; часто на перший план виступають хибні міркування батьків ("Наша дитина не гірше інших"). Все це веде до егоїстичних установок молодих людей і потенційної нестабільності їхніх сімей [5, с.118].

Таким чином, з моменту укладення шлюбу останній стає свого роду інститутом соціалізації подружжя. Вступ до шлюбних відносини припускає початок внутрішньої роботи, духовних зусиль, духовного зростання. Необхідно відмовитися від власного егоїзму, що вже є саморозвиток і самовдосконалення. Виходить, що сімейний союз сам по собі породжує духовні ціннісні орієнтації у подружжя, відбувається підготовка до наступного етапу, коли ці орієнтації належить передати дітям. Виникає питання: наскільки я цікавий для іншого, що служить стимулом до здобуття освіти, розширенню кругозору; з'являється стимул бути творчою людиною, розуміти і пояснювати життя, шукати її сенс. У разі, якщо життя членів сім'ї все більше опосередковується духовними цінностями, шлюб стає стійким, стабільним, сім'я - інтегрованою. В іншому випадку - конфлікт. Сенс конфліктів полягає в тому, щоб подружжя все більше відмовлялися від свого егоїзму і все більш орієнтувалися на духовні цінності. Інтеграція сім'ї безпосередньо залежить від ролі духовних ціннісних орієнтацій у її житті [7, с.600].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши літературу, ми бачимо, що молодість - це саме той час, коли юнаки та дівчата починають серйозно задумуватись над тим, щоб будувати серйозні стосунки, вступати до шлюбу, та, відділившись від батьків та їхньої опіки, створювати свою власну сім'ю. Адже саме сім'я, на думку вчених, є тією первиною моделлю, яка впливає на формування в дітей еталонів чоловічих і жіночих якостей, поведінкових моделей, дає можливість безпосереднього пізнання сімейно-побутових стосунків чоловіків і жінок, їхніх ролей, функцій, прав та обов'язків як подружжя, як батьків, як громадян. Значення духовності особливо зростає нині, коли перед людиною постає багатий вибір життєвих самовизначень у

найрізноманітніших сферах діяльності, а також ціннісних орієнтирів, які визначають життєвий шлях особистості [11, с. 32].

Тож, зацікавившись вищезазначеним, метою нашого дослідження стало вивчення особливостей мотивації вступу до шлюбу сучасної молоді у контексті духовних цінностей особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алешина Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование - 2-е изд. - М.: «Класс», 1992. - 204 с.
2. Боришевський М. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія. – К.:Академвидав, 2010. – 416 с.
3. Зелінченко А. Психологія духовності. – М.: Изд-во Трансперсонального інститута, 1996. – 213 с.
4. Ковалев С. В. Психологія семейных отношений.- М.: Пед-ка, 1987. - 158 с.
5. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. 4-е изд. М.: Изд-во Московского университета, 1981. – 584 с.
6. Мотивация и мотивы / Е. Ильин. – Спб.: Питер, 2003. – 512 с.
7. Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. выс. пед. учеб. зав.: в 3 кн. – 4-е изд. – М.: Гум. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – Кн. 1.: Общие основы психологии. – 688 с.
8. Педагогическая энциклопедия / И.А. Каиров, Ф.Н. Петров. Т. 2. М.: Советская энциклопедия, 1965. – 912 с.
9. Роджерс К. Психология супружеских отношений. Возможные альтернативы /Пер. с англ. В. Гаврилова - И.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002. - 288 с.
10. Сурожский А. Достичь своей высоты // Московский психотерапевтический журнал. – 2005. - №3.
11. Студенческая семья: состояние, проблемы, перспективы. - Минск: Университетская, 1991. - 104 с.
12. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.
13. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкий В. В. Семейная психотерапия. – Л.: Медицина, 1989. - 192 с.